

На підставі планових виробничих калькуляцій для визначення вартості послуги з організацій та проведення полювань складають повну калькуляцію, яка є підставою для формування ціни на дану послугу. У повній калькуляції окрім витрат, що формують виробничу собівартість, зазначають необхідний відсоток планової рентабельності, суму непрямих податків (ПДВ) та сформовану відпускну ціну послуги. Додатково зазначають за цінами можливої реалізації вартість 1 кг м'яса дикої тварини, шкіри, трофеїв тощо.

Після проведення полювання необхідно скласти фактичні повні калькуляції за тими ж статтями, що і планові, на підставі Актів проведення полювання, Актів препарування тварин та оброблення трофеїв, Актів на розробку туші добутих тварин.

Висновок. Отже, за результатами проведеного дослідження визначено складові системи калькулювання собівартості послуг з організації та проведення полювання: об'єкти калькулювання, калькуляційні одиниці, метод калькулювання, статті витрат планових та фактичних калькуляцій. Їх використання дасть змогу не лише визначати сумарні витрати на організацію та проведення полювань, але й чітко визначити вартість окремої калькуляційної одиниці для потреб ціноутворення, внутрішньогосподарського контролю і прийняття управлінських рішень.

Література

1. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах лісового господарства України : наказ ДКЛГ України від 08.11.2002 р. № 146.
2. Белоусова І. Проблеми обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції в промисловості / І. Белоусова, М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит – 2009. – № 4 – С. 3-10.
3. Моссаковский В. Концепция побудови управління витратами у сільськогосподарських підприємствах / Моссаковский В. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 6. – С. 32-42.
4. Пушкар М.С. Розроблення систем обліку: навч. посібник / Пушкар М.С. – Тернопіль : Вид-во "Карт-бланш", 2003. – 198 с.
5. Нападовська Л. Управлінський облік: суть, значення та рекомендації щодо його використання в практичній діяльності вітчизняних підприємств / Нападовська Л.В. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 8-9. – С. 50-63.

Говда Г.А. Методические основы калькулирования себестоимости услуг охотничьих хозяйств

Проанализировано современное состояние учета и калькулирования себестоимости услуг охотничьих хозяйств. Предложена система калькулирования услуг по организации и проведению охоты. В частности определены объекты калькулирования, калькуляционные единицы, метод калькулирования, статьи затрат плановых и фактических калькуляций.

Ключевые слова: затраты, себестоимость, калькуляционные единицы, метод калькулирования, калькуляция.

Hovda G.A. Methodical bases of calculations of prime price of services of the hunting growing

The modern state of account and calculation of prime price of services of the hunting growing is analyzed in the article. An author is offer the system of calculation of services in organization and realization of hunt. The objects of calculation, calculation units, method of calculation, article of costs of scheduled and actual calculations, are certain in particular.

Keywords: costs, prime price, calculation units, method of calculation, calculation.

УДК [338.246.025.2+34:630*6](477)

Здобув. Г.С. Гулик¹ –
НЛТУ України, м. Львів

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У ЗАСТОСУВАННІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТАЛОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ

Звернено увагу на актуальність еколого-економічних та правових проблем щодо забезпечення реалізації концепції сталого лісокористування. Розкрито сутність поняття "синергетика". Запропоновано доцільність запровадження синергетичного підходу під час формування екологічних та економіко-правових засад системи сталого лісокористування.

Ключові слова: синергетика, стале лісокористування, екологізація лісового господарства, економіко-правові інструменти, екологізація економіки, екологізація права.

Постановка проблеми у загальному її вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальною проблемою у сучасних соціо-еколого-економічних перетвореннях є забезпечення таких підходів у лісокористуванні, які відповідали б концепції сталого лісокористування. Сьогодні існує багато економічних та правових проблем, які негативно впливають на охорону, захист, відтворення та використання лісових ресурсів в Україні, причиною цього є неефективне економіко-правове регулювання лісокористування.

Так склалося, що сьогодні (внаслідок незаконних рубань, пожеж, пошкодження лісу тощо) Україна є лісодефіцитною країною (15,7 % від загальної території, при оптимальній – 20 % [7]). Лісодефіцит у країні сприяє породженню еколого-економіко-правової конфліктності інтересів громадян та держави щодо правил лісокористування.

Зазначимо, що в наш час вплив природних та антропогенних чинників на лісові екосистеми спричиняє деградацію лісів. Внаслідок порушень еколого-економічних принципів та концепції сталого лісокористування ліси України перебувають далеко в не найкращому стані. Для вирішення наявних проблем необхідним є вдосконалення економічних і правових механізмів регулювання лісокористування та прийняття спеціальних нормативно-правових актів, які забезпечили б практичну реалізацію концепції сталого лісокористування. Вважаємо, що формування сталого лісокористування неможливе без екологізації економіки (перетворення економіки, спрямованої на зменшення інтегрального еколого-деструктивного впливу процесів виробництва та споживання товарів і послуг) та екологізації права у природоохоронній та природоресурсній сфері.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблем. Різні еколого-економічні та правові аспекти охорони довкілля, захисту, відтворення та використання лісових ресурсів відображено у працях вітчизняних (В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, Б.В. Буркинського, Т.П. Галушкіної, Л.С. Гринів, А.П. Гетьмана, А.М. Дейнеки, Л.Г. Мельника, В.І. Мунтяна,

¹ Наук. керівник: проф. Ю.Ю. Туниця, д-р екон. наук – НЛТУ України, м. Львів, акад. НАН України

І.М. Синякевича, Ю.Ю. Туниці, М.В. Шульги та ін.), а також зарубіжних (Г. Дейлі, Р. Костанзи, Д. Медоуза, М. Месеровича, Е. Пестеля, Д. Фарлея та ін.) вчених. Поряд із цим, з аналізу опублікованих теоретичних праць, методичних та практичних рекомендацій, нормативних положень випливає, що більшість із них спрямовані на розгляд окремих засобів регулювання лісокористування. На наш погляд, для глибоких і детальних теоретико-методичних та практичних досліджень у сфері лісокористування необхідний новітній продуктивний метод сучасної науки, такий як синергетика. Синергетика – це новий міждисциплінарний науковий напрям, який вивчає закономірності виникнення, формування й розвитку систем, для яких є характерними відкритість, самоорганізація та нелінійність. У таких системах спостерігається узгоджена поведінка підсистем, внаслідок чого зростає ступінь їхньої впорядкованості, тобто зменшується ентропія [1, с. 351; 4, с. 34].

Метою дослідження є розроблення теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій синергетичних підходів до інтегрального застосування економічних і правових засад формування системи сталого лісокористування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Серед актуальних проблем, які сьогодні стоять перед людством, є забезпечення належних економіко-правових умов, спрямованих на ефективну охорону, захист, відтворення та раціональне використання лісових ресурсів, які б відповідали концепції сталого лісокористування. Саме тому, на наш погляд, більш ефективним механізмом досягнення позитивного результату у виправленні існуючої ситуації є застосування синергетичного підходу у сфері лісокористування. Синергетичний підхід у цій сфері означає виявлення принципово нових міждисциплінарних економіко-правових закономірностей розвитку, характерних для будь-яких систем (суспільних, екологічних, економічних та ін.), формування універсальних методів наукових досліджень. Синергетика долає бар'єри диференціації наук і робить об'єктом дослідження саме синтез та розкриває загальні закономірності розвитку систем будь-якої природи [4, с. 34]. Застосування синергетичного підходу в галузі економічних досліджень дає можливість оптимізувати систему лісогосподарювання.

Поняття "синергетика" увів у науковий обіг наприкінці 60-х років ХХ ст. німецький вчений Ганс Хакен. У становлення поняття синергетики як науково-методичного опису значний внесок зробили Г. Хакен, А. Пуанкаре, З. Гроссман, С. Томе, Б. Мандельброт (теорія хаосу), Р. Том, Е.К. Зеєман, Т. Постон, В.І. Арнольд (теорія катастроф), І. Пригожин, П. Гландорф, А. Гірер, Г. Мейнхардт, І. Стенгерс (теорія дисипативних структур), Д.І. Трубецков, Д.С. Чернавський (нелінійна динаміка) та інші вчені [2].

За словами В.А. Вагуріна, синергетика як теорія самоорганізації локальних систем і методологія міждисциплінарної спрямованості досліджень виконує на сучасному етапі розвитку науки системоутворюючу функцію головної основи нової революційної концепції пізнання. Інтегруючись з іншими сучасними теоріями динамічних процесів складних систем, вона кладе по-

чаток радикальному зрушенню мислення від досліджень статичного стану систем і структур до розуміння процесів їх еволюційної динаміки [5, с. 58-62].

Виникнення синергетики було зумовлено появою "міждисциплінарних проблем". Синергетика (від грец. *син* – "спільне" і *ергос* – "дія") є міждисциплінарним науково-дослідним напрямом, який вивчає процеси самоорганізації соціуму. Синергетичний напрям – це новий підхід у вивченні і осмисленні процесів буття людства на сучасному етапі, який виник на стику проблем різних наук як необхідність міждисциплінарного об'єднання науковців різних галузей у вирішенні наростаючих демографічних, економічних, продовольчих, екологічних, ресурсних та інших глобальних проблем. Тобто синергетика здатна давати відповіді на проблеми, що сьогодні виникають у соціо-еколого-економічних процесах.

Зауважимо, що синергетика прийшла на заміну діалектики, як свого часу діалектика замінила метафізику. Синергетика має дещо спільне з діалектикою. Однак між цими парадигмами є принципові методологічні відмінності. На відміну від діалектики (яка досліджує статичку буття, пізнає існуюче), синергетика досліджує рух процесів, динаміку, утворення нового [4, с. 34]. Відповідно до поняття та сутності синергетики "економіка є самоорганізованою відкритою нелінійною дисипативною системою, для якої тією чи іншою мірою характерні інтенсивні взаємодії її складових, активний метаболізм, поєднання негативних і позитивних зворотних зв'язків, взаємозв'язок мінливості, спадковості та відбору, чергування атракторів та гомеостазів" [6].

Відсутність синергетичного, комплексного міждисциплінарного економіко-правового підходу до вивчення теоретичних та практичних основ сталого лісокористування є однією з причин, що негативно впливає на оптимальне використання, відтворення, охорону та захист лісових ресурсів. Існування цих проблем, передусім, пов'язано з тими принципами лісогосподарювання, які започатковані плановою економікою. Інституціональні засади сталого лісокористування та екологізація лісового господарства, які закладені в "Концепції реформування та розвитку лісового господарства України" (2006), а також в Законі України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" (від 21.12.2010), потребують синергетичних підходів при еколого-економічних та економіко-правових дослідженнях формування системи сталого лісокористування.

Практична рекомендація методологічного характеру синергетики дає можливість домогтися результатів, спрямованих на формування сталого лісокористування, що відповідає контексту екологічних завдань, окреслених державою. Тому значення синергетичного підходу для вивчення економіко-правових аспектів у сучасних умовах є закономірним і вкрай необхідним. Синергетичний метод у вивченні лісокористування дає змогу встановити не тільки закономірності самоорганізації соціуму у цій сфері, але й більш чітко усвідомити сутність її елементів як результатів та чинників їх розвитку. Синергетичні закономірності проявляються лише у відкритих системах, тобто тих, що взаємодіють із навколишнім середовищем.

Зазначимо, що синергетичний підхід в економічній та правовій системі у сфері лісокористування перебуває в постійному стані розвитку, напрямки й інтенсивність яких визначаються низкою чинників, головним з яких є упорядкування суспільних відносин. При цьому розвиток економічних та правових систем у сфері лісокористування різних держав відбувається неоднаково.

Отже, можна зробити висновок про принципову можливість дослідження єдності економічних і правових аспектів лісокористування з позицій синергетики, оскільки вони характеризуються складністю, системністю, динамічністю й відкритістю. Застосування синергетичних підходів для економіко-правового вивчення у сфері лісокористування доцільно починати з дослідження механізмів формування норм суспільної та правової моралі, основоположними засадами яких мають бути: розвиток екологічно відповідальних моделей поведінки населення; широке залучення громадськості до зниження забруднення довкілля відходами; невиснажливе використання лісових ресурсів; створення рекреаційно-оздоровчих територій та екологічно відповідального бізнесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Початок третього тисячоліття для України характерний тим, що накопилася значна кількість економіко-правових проблем у сфері лісокористування, вирішення яких ставить перед науковцями складне завдання осмислення сучасних тенденцій розвитку лісового господарства та необхідності використання новітнього методу сучасної науки, такої як синергетика.
2. Відсутність синергетичного підходу при вивченні міждисциплінарного еколого-економіко-правового аспекту є однією з важливих причин, що впливає на ефективність їхнього застосування у формуванні сталого лісокористування.
3. Для подолання складної ситуації у лісовому секторі та досягнення належного рівня у відновленні стабілізаційних властивостей лісу необхідні синергетичні підходи при запровадженні системно-структурних економіко-правових змін. Тобто необхідні екологізація економіки, законодавства, освіти тощо.
4. Використання досягнень синергетики в науці дає змогу розглядати економіко-правові явища лісокористування в нетрадиційних аспектах складної міждисциплінарної економіко-правової системи, що дає змогу отримувати позитивний еколого-економічний результат.
5. Сьогодні, в умовах перехідного періоду у сфері економіко-правового регулювання лісокористування, необхідно розробити й активно використовувати інструменти, на основі яких могли б поліпшувались умови формування сталого лісокористування. Застосування синергетичного підходу до інтегрального використання економічних і правових інструментів формування системи сталого лісокористування, впровадження належного міждисциплінарного економіко-правового механізму створять теоретико-методичні та практичні засади для оздоровлення лісової екосистеми. Застосування такої моделі формуватиме умови, за яких суб'єктам господарювання лісовиробничої діяльності буде економічно вигідно дотримуватися вимог раціонального використання, відтворення, охорони й захисту лісів.

Література

1. Большой энциклопедический словарь : В 2-х т. / Гл. ред. А.М. Прохоров. – М. : Изд-во "Сов. Энциклопедия", 1991. – Т. 2. – 644 с.
2. Венгеров А.Б. Синергетика, юридическая наука, право / Венгеров А.Б. // Советское государство и право. – 1986. – № 10. – С. 36-45.
3. Ветютнев Ю.Ю. Синергетика в праве / Ветютнев Ю.Ю. // Государство и право. – 2002. – № 4. – С. 64-69.
4. Вірченко В. Синергетичний підхід в економічних дослідженнях / Вірченко В. // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – К. : КНУ. – 2009. – Вип. 110. – С. 34-36.
5. Корунчак Л.А. Проблеми використання синергетичного підходу при дослідженні правових явищ / Корунчак Л.А. // Теорія та історія держави і права. Філософія права : Часопис Київського університету права. – К. : Київ. ун-т права НАН України. – 2011. – № 3. – С. 58-62.
6. Тарасевич В.М. Экономическая синергетика: концепуальные аспекты / Тарасевич В.М. // Экономика і прогнозування. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – 2002. – № 4. – С. 56-71.
7. Указ президента України "Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень" (від 04.11.2008 р., № 995/2008). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995/2008>.
8. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: учение о взаимодействии : пер. с нем. / Хакен Г. – М.-Ижевск : Ин-т компьютерных исследований, 2003. – 320 с.

Гулык Г.С. Синергетический подход в применении экономико-правовых инструментов при формировании системы устойчивого лесопользования

Обращено внимание на актуальность эколого-экономических и правовых проблем относительно обеспечения реализации концепции устойчивого лесопользования. Раскрыта сущность понятия "синергетика". Предложена целесообразность внедрения синергетического подхода при формировании экологических и экономико-правовых принципов системы устойчивого лесопользования.

Ключевые слова: синергетика, устойчивое лесопользование, экологизация лесного хозяйства, экономико-правовые инструменты, экологизация экономики, экологизация права.

Hulyk H.S. Synergetic approach in the application of economic and legal instruments towards forming a sustainable forest management system

Attention is focused on the relevance of environmental, economic and legal issues to ensure the implementation of sustainable forest management concept. The essence of the concept of "synergy" is discussed. A feasibility of introducing a synergistic approach in shaping environmental and economic and legal principles of sustainable forest management justified.

Keywords: synergetics, sustainable forest management, greening of forestry, economic and legal instruments, greening of economy, greening of law.